

МЕНТАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНЦЕПТУ «ДУША» У ТВОРЧОСТІ ФЕДОРА ПОТУШНЯКА

Тетяна Вільчинська

доктор філологічних наук,

професор кафедри загального мовознавства і слов'янських мов

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

ORCID ID 0000-0003-4881-6132

tetyana_v@ukr.net

Ключові слова: *концепт, лінгвокультурологія, ментальність, мовна картина світу, Федір Потушняк, поетичне мовлення, сакральний, світобачення.*

У статті проаналізовано мовне вираження концепту «душа» в художніх творах Федора Потушняка. Виявлено особливості світобачення письменника як митця слова. Утілюючи в своїй мовотворчості різні аспекти народного буття, письменник ілюструє вагомість зображуваних явищ чи подій. Проаналізовано основні підходи щодо інтерпретації самого поняття концепту та його класифікації. З'ясовано особливості концепту «душа» в мовній концептуалізації світу Федора Потушняка. Описано використання концепту «душа» у поетичних творах письменника у взаємозв'язку зі специфічними рисами української ментальності. У роботі використано лінгвокультурологічний підхід, який дав змогу розглянути концепт «душа» як абстрактну одиницю ментального рівня. Наголошено на сакральній частині концепту «душа», яка займає домінуюче місце у мовотворчості письменника, а також з'ясовано концептуальні компоненти несакральної її частини та проілюстровано прикладами із поетичних творів. Сакральний фрагмент концепту «душа» у ліриці Федора Потушняка виступає конкретизованим, пов'язаним із релігією, з Біблією, що засвідчують вислови про те, що душу дає людині Бог. Відзначено також, що сакральна частина концепту «душа» у поетичних творах Федора Потушняка має як традиційне, так і нетрадиційне мовне вираження, яке інтерпретується самим автором. Митець утворює думку про нерозривність такого поняття, як людина – частина народу, рідного краю. Концептуальні компоненти несакральної частини концепту «душа» у поезії Федора Потушняка характеризуються як традиційним, так і нетрадиційним підходом, а його наповнення переважно стосується змін психічного стану людини. Наголошено, що лексема «душа» у поетичній творчості Федора Потушняка у різних контекстуальних виявах набуває різних функціонально-стилістичних ознак. Відзначено, що велику роль у формуванні та вираженні концепту «душа» в мовотворчості Федора Потушняка відіграють слова-назви концепту, які представлені дуже цікавими засобами художньої виразності. Підсумовуючи проведені дослідження, авторка доходить висновку про те, що концепт «душа» в мовотворчості Федора Потушняка відображає, передусім, духовне життя українців, яке вербалізується в екстралінгвальній площині, створюючи мовну картину світу та формуючи мовну особистість письменника.

MENTAL CHARACTERISTICS OF THE "SOUL" CONCEPT IN THE WORK OF FEDIR POTUSHNIAK

Tetyana Vilchynska

Doctor of Philology,

Professor of General Linguistic and Slavic Languages Department

Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University

Key words: *concept, linguistic and cultural studies, mentality, language world model, Fedir Potushniak, poetic speech, sacred, worldview.*

The article analyzes the language expression of the concept of «soul» in the artistic works of Fedir Potushniak. The features of the worldview of the writer as an artist of the word are revealed. Embodying various aspects of the people's life in his language, the writer illustrates the importance of the depicted phenomena or events. The main approaches to the interpretation of the concept itself and its classification are analyzed. The peculiarities of the concept of «soul» in the linguistic conceptualization of the world by Fedir Potushniak have been clarified. The use of the concept of «soul» in the writer's poetic works is described in connection with specific features of the Ukrainian mentality. The work uses a linguistic and cultural approach, which made it possible to consider the concept of «soul» as an abstract unit of the mental level. The sacral part of the concept «soul», which occupies a dominant place in the writer's speech, is emphasized, as well as the conceptual components of its non-sacred part are clarified and illustrated with examples from poetic works. The sacred fragment of the concept of «soul» in Fedir Potushniak's lyrics is concretized, connected with religion, with the Bible, which is evidenced by sayings that the soul is given to a person by God. It is also noted that the sacred part of the concept «soul» in the poetic works of Fedir Potushniak has both traditional and non-traditional linguistic expression, which is interpreted by the author himself. The artist affirms the opinion about the inseparability of such a concept as a person is a part of a people, a native land. The conceptual components of the non-sacred part of the concept of «soul» in Fedir Potushniak's poetry are characterized by both a traditional and non-traditional approach, and its content mainly concerns changes in a person's mental state. It is emphasized that the lexeme «soul» in Fedir Potushniak's poetic work acquires various functional and stylistic features in various contextual manifestations. In addition, it was noted that a great role in the formation and expression of the concept of «soul» in Fedir Potushniak's language work is played by the words-names of the concept, which are represented by very interesting means of artistic expression. Summarizing the conducted research, the author concludes that concept of «soul» in the language work of Fedir Potushniak reflects, first of all, the spiritual life of Ukrainians, which is verbalized in the extralingual plane, creating a language world model and shaping the language personality of the writer.

Вступ. Одним із ключових концептів української культури, який є багатовимірною логіко-смісловою сутністю, що поєднує у собі сакральну та несакральну ознаки, вважають концепт «душа». Поетична мовотворчість Федора Потушняка містить величезну кількість інформації про ментальність українців. Тому предметом нашого дослідження став концепт «душа», що належить до основних концептів української ментальності, культури та є невід'ємним компонентом художнього мислення письменника.

Матеріали та методи. У нашому науковому дослідженні ставимо собі за мету проаналізувати способи мовної інтерпретації досліджуваного концепту в поетичній творчості Федора Потушняка. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: схарактеризувати методологічні засади вивчення концептів у художньому тексті; виявити особливості світобачення Федора Потушняка як митця слова; з'ясувати особливості концепту «душа» в мовній концептуалізації світу Федора Потушняка; описати використання концепту «душа» у поетичних творах письменника

у взаємозв'язку із специфічними рисами української ментальності. Поставлена мета може бути досягнута за допомогою використання таких методів: описовий метод (збір, обробка, інтерпретація), метод моделювання (виокремлення домінантних мовних одиниць), метод компонентного аналізу (з'ясування семантичної структури лінгвокультурних одиниць), метод лінгвокультурної інтерпретації мовних одиниць (визначення системи смислів, покладених в основу лінгвокультурних концептів, які актуалізують певні ментальні структури, породжують асоціації).

Результати та обговорення. Концепт являє собою багатовекторне ментальне утворення. Науковцями запропоновано низку підходів щодо інтерпретації самого поняття концепту та його класифікації. У наукових роботах це питання вже неодноразово розглядалося. Душа стала об'єктом наукового дослідження як у філософії, так і в релігієзнавстві, мовознавстві, фольклористиці, літературознавстві тощо.

Глибокий аналіз концепту «душа» на рівні парадигматичному, словотвірному та синтагматичному здійснила дослідниця М. Скаб. Концепт «душа» у різноманітних текстах став предметом дослідження таких науковців, як К. Голобородько та І. Носенко. Різноманітні аспекти лінгвістичних досліджень із компонентом «душа» подають З. Козирева, В. Кононенко, Т. Прудникова, О. Селіванова та ін. Так, К. Голобородько вважає, що художнє пізнання душі народу письменником перетинається з науковим дискурсом, своєрідно його дублює або модифікує, вносить несподівані образносеміологічні нюанси (Голобородько, 2002: 337).

У нашому науковому дослідженні вважаємо за доцільне використання лінгвокультурологічного підходу. Адже саме він розглядає концепт як абстрактну одиницю ментального рівня, «який відображає зміст результатів пізнання людиною навколишнього світу і в якому зосереджено відомості про об'єкт та його властивості, про те, що людина знає чи думає про навколишній світ» (Росінська, 2007: 27). При вивченні концептів культури, за словами В.І. Кононенка, виділяють «етнопсихологічний, етносоціальний, етнолінгвістичний аспекти», які в контексті мистецького твору реалізуються у вигляді вербальних знаків і закономірних для тієї чи тієї семіотичної системи предметних позначень (Кононенко, 2008: 153). На думку вченого, концептуалізація відрізняється тим, що в ній «свідоме, регіональне, метафізичне сполучається з емотивним, експресивним складником, тобто концепт не лише осмислюється, а ще й переживається» (Кононенко, 2008: 153). Можливості метаморфізму, символізації, реалізації у різних формах інваріантного походження концептів

залежить від архетипного, загальнокультурного його смислу, різноманітності поняттєвих, значеневих і емотивних нашарувань, опосередкованих національним, культурним, соціальним і особистісним досвідом. Саме тому, на нашу думку, дослідження метамови людської культури через розуміння філософських, релігійних, ідейно-політичних, мистецьких концептів у сучасній науці знаходить подальший розвиток і є надзвичайно актуальним.

Проаналізувавши вживання лексеми «душа» в різноманітних художніх текстах Федора Потушняка, ми спостерегли, що основне місце у поетичних творах займає сакральна частина концепту «душа», виражена прямим значенням лексеми «душа»: «За релігійними уявленнями – безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя, є джерелом психічних явищ і відрізняє її від тварини» (СУМ-11, 1971: 445). Однак це значення у мовотворчості Федора Потушняка значно ширше. Передусім це пов'язано з тим, що у своїх поетичних творах письменник відтворював як релігійні, так і фольклорні мотиви. А у фольклорі значення душі набагато ширше, адже наші пращури вірили, що душу має все на світі: люди, тварини, рослини (наприклад, *заяча душа, кінська душа, цапова душа* та ін.), хоча людську душу виділяли з-поміж інших, цінували значно більше. Душа в поетичній мовотворчості Федора Потушняка виступає також як окрема матеріальна сутність, з якою можна виконувати конкретні фізичні дії, наприклад, *взяти в руку, засунути в кишеню* тощо, або як один із реальних членів (органів) людини, наприклад, *неси його душу, неси його кості, неси його живіт* та ін.

Звичайно душа пов'язана з тілом. Наприклад: «Холодне тіло – твоє око, / Як промінь, ще в душі горить / Іду в поля, хай вкруг морока, / Хоч ніч одна кругом царить» (Потушняк, 2007: 34), «Задрожали злотні води / В душах наших тихі сні / Сходять мрії з небозвода / В срібнім завою луни» (Потушняк, 2007: 41). Проте у мовотворчості Федора Потушняка спостерігаємо й наявність фантастичних мотивів, які виводять душу і за межі тіла. Наприклад: «Хтось блідий став, сонний став, / На плечах держить лук, / Душа в огні – то хтось стояв / Під знам'єм білих рук» (Потушняк, 2007: 51), «Душа моя в твоїй душі / Взирає вічно в сині далі, / В вечірній зоряній тиші / Жита зелені зацвітали» (Потушняк, 2007: 54), «В душі ожили джерела глибокі, / Слова-пташки летять крізь ніч стоокі, / До золотих Сто-Ночей чорних брам, / Дві іскри зір упали там» (Потушняк, 2007: 68), «Цілує ніжно у уста, / Душі жалом тонким діткнеться, / Крізь вод нерізблений кристал / Золота рибка засміється» (Потушняк, 2007: 73), «Ніч червона, безголова, / Де та буря, де та

повінь? / О відкинь з *душі* окови, / Чати далів на розмові» (Потушняк, 2007: 82), «Знов тисячі вікон цвіте в *душі* моїй» (Потушняк, 2007: 112).

Дітей, коханого чи кохану дуже часто в усній народній творчості називають *душею*. Це явище спостерігаємо і в поезиці Федора Потушняка. Наприклад: «По парку ми пливем у мраках синіх, / Хоч тіло я, *душа* лише вона, / Та слабне все з приходом блідим днини / І в даль лісів зловіща йде луна» (Потушняк, 2007: 108), «І відтоді ожила я, / Старече серце біль леліє. / Синок малий... *душа* моя... / Лежить спокійно, вітер віє» (Потушняк, 2007: 227). Таке вживання часто вступає в синонімічні відношення з лексемами *серце*, *пташка* та ін.

Значення слова «душа», як внутрішнього психологічного світу людини, дуже часто у поетичних творах Федора Потушняка виступає паралельно із лексемою «серце», яка за своїми особливостями є джерелом психологічних явищ або ж взаємозамінюється нею (*душа* у значенні *серце* і *серце* у значенні *душа*). Наприклад: «І *серце* моє в *душі* твоїй, / І білий ангел на полях, / І тихо скачуть іскор рої, / А їм далекий к серцю шлях» (Потушняк, 2007: 46), «Хрести білі під горою, Наче лебеді в постою, / Схоронили *серце* моє, / Під корою ледяною. / Серце з зломаним лучом» (Потушняк, 2007: 48), «Зламани лучі – розсіяні лучі, / *Серцем* гуляє сум, / *Серце* захопив сум, / Зламани лучі – запали в глибін» (Потушняк, 2007: 49).

Протиставлення «душа – смерть» виявляє концептуальну ознаку «душа – життя». Наприклад: «Бездонність вечірня зоріє, / Я *душу* в поля схоронив, / Незнанна пристрасть ген мріє, / Човен із просторів приплив» (Потушняк, 2007: 50). Поєднання «душа – сила», дозволяє виділити концептуальну ознаку «душа – життєва сила, енергія», яка виступає зазвичай у мікроконтекстах. Наприклад: «І *душу* радість наповнить, / Як ярь весняні перші соки, / Одходять тихо за zenit / Таємні кроки, віщі кроки» (Потушняк, 2007: 56), «В глуші лісів прозоре слово, / Ожили знову думи сині. / О, ти ростеш в *душі* наново, / Синява квітенько пустині» (Потушняк, 2007: 59).

Душа в людини, згідно з християнськими віруваннями, одна. Наявність у людини душі передбачає її поведінку як цілісної особистості. Людська душа за своїм призначенням позитивна: людина, що має душу, ніколи не зможе, наприклад, вбити когось чи зробити щось дуже погане, образливе. У творчості Федора Потушняка «душа» мисляча, думаюча, аналізуюча. Наприклад: «Несесь в простори ті мрачні, / І щось у *душу* мою, / Лягають думи навесні / Непобідимою горою» (Потушняк, 2007: 43), «Спадає осінь в *душу* мою / І смутно так чогось мені / В померклих мраках над горою / Дальні з'явилися вогні» (Потушняк, 2007:

46), «Біліє сумерк на *душі* печаль, / Погаснув день, лиш гань в печі жевріє, / В далекому храмі ясний б'є хораль, / І вічний час в калитці ночі спіє» (Потушняк, 2007: 87), «Таємним словом зву тебе Морелла, / І тайний звук в *душі* мені дзвенить, / Паде в болото смерти ожерелля, / Ніхто, ніхто хай сон не воскресить» (Потушняк, 2007: 108), «Затихли в житі далів передзвони, / Об'ятий сірим світ крилом тиші, / Нечутно слово лине до *душі* / Із далів тихо. Мов грізні дракони» (Потушняк, 2007: 205).

Сакральна частина концепту «душа» у поетичних творах Федора Потушняка має як традиційне, так і нетрадиційне мовне вираження, яке інтерпретується самим автором. Митець утверджує думку про нерозривність такого поняття, як людина – частина народу, рідного краю. Наприклад: «В хатині каганець горить, / І грають моря хвилі сині, / Щось в *душу* з темені глядить, / Й вовки завили у пустині» (Потушняк, 2007: 66), «Та біль землі не знає він / Й той, що в *душі* моїй горить – / Ні ангел – демон чорних змін, / Все мертво спить, все мертво спить» (Потушняк, 2007: 203), «Де діти мої? Позгинав / Їх вітер в полі. Всі у бою / Погинули – усіх поламав. / І сум закрався в *душу* мою...» (Потушняк, 2007: 227).

Усі недобрі діла, усі гріхи осідають на душу. Гріхом є не лише вбивство, а й самогубство, брехня, божба, недотримання слова та ін. Наприклад: «Дзвінко б'ють в *душі* фанфари, / Не минуть далечам кари, / Діти-сни в німі потоки / Затаїли свої кроки» (Потушняк, 2007: 107), «І тайн маленьких заблудились *душі* / Ліхтар магічний в зарослях поник / Сон вод глибоких тайну не порушить, / І вбили стріли серця тайний крик» (Потушняк, 2007: 201).

Смерть людини пов'язана із тим, що душа покидає тіло. Наприклад: «Ростуть з кристалів холоду студінь, тиша, / Віджила скрита холоду *душа* / Просякли днини і лідяное тіло / Тонкі кристали... зайнялись, зацвіли» (Потушняк, 2007: 152). Проте у більшості поезій Федора Потушняка спостерігаємо таке явище, що «смерть» загалом стає символом духовного, а не фізичного знищення, вбираючи в себе такі поняття, як моральність існування, совість, духовність, щирість, чесність тощо. І при цьому духовна смерть часто називається лексемою «життя». Категорії життя й смерті виразно моралізуються, наповнюються глибшим значенням. Іноді автор тлумачить смерть у суто християнському ключі як прагнення душі до вічного життя.

Сакральний фрагмент концепту «душа» у ліриці Федора Потушняка виступає конкретизованим, пов'язаним із релігією, з Біблією, що засвідчують вислови про те, що душу дає людині Бог. Наприклад: «Через огні ідей високих / Взигає Бог на землю в сні, / І в тайниках *душі* глибоких /

Знов рідним стало все мені» (Потушняк, 2007: 38), «Усміхаєсь ніжно мило / Квітка кожна на лугах, / Як незнанна твоя сила / Заколише *душу* в снах» (Потушняк, 2007: 50), «І повний пісні синій храм, / В *душі* зелений промінь чуда, / Несу, веселі далі, вам / Я серце-квітку в моїх грудях» (Потушняк, 2007: 95), «Над горами сріблясті зливи, / Над долами дзвінке похмілля, / Запломеніло віще зілля / В глибокому *душі* розливі...» (Потушняк, 2007: 104).

Християнина охороняє віра в Бога, праведність життя і терпіння. Наприклад: «Іскристі зорі небом запалали, / В пожарах лиця зморщились землі. / Де ж я знайду вас дивнії скрижалі, / На небі, в зорях, чи в *душі* моїй». (Потушняк, 2007: 100), «Краплини золотих краплин, / Хвилини золотих хвилин / На доли впали в дзвонів чаші, / Як дзвони, дзвонять *душі* наші / Німими дзвонами долин» (Потушняк, 2007: 103). Цілком погоджуємося з висновками М. Скаб, яка твердить: «... означення до слова душа в релігійному значенні фіксують переважно християнські уявлення про душу: якість душі залежить від вчинків, які коїть людина (якщо вона здійснює добрі вчинки, як це їй належить робити людині, то душу її оцінюють позитивно, якщо ж вона здійснює погані вчинки чи є злою, то її душу народна мораль оцінює негативно)» (Скаб, 2008: 413). За християнськими віруваннями душа є безсмертною. Безсмертя душі у мовотворчості Федора Потушняка засвідчують і численні випадки перевтілення або відновлення (воскресіння) душі. Іноді вона може навіть ставати зіркою, рослиною, твариною, птахом, предметом (*дощем, криницею, собором, церквою* тощо). Наприклад: «День *душу* знову воскресив, / Сушеною голос йде стодзвонний, / Серед простору сонце нив / Замовкло – заклик монотонний» (Потушняк, 2007: 47), «В *душі* ожили джерела глибокі, / Слова-пташки летять крізь ніч стоокі / До золотих Сто-Ночей чорних брам, / Дві іскри зір упали там...» (Потушняк, 2007: 68). Крім того, «означення до слова-назви концепту відіграють значну роль у формуванні та вираженні концепту» (Скаб, 2008: 409), тому сакральну частину концепту «душа» у поезії Федора Потушняка репрезентують влучні епітети (*війнята, обпалена, пречиста, розп'ята, спрагла, темна* та ін.). Наприклад: «Ідуть к нам в мряках ночі, / Крізь срібний плай святі, / Блаженні їхні очі / І *душі* розп'яті» (Потушняк, 2007: 45).

Концептуальні компоненти несакаральної частини концепту «душа» у поезії Федора Потушняка характеризуються як традиційним, так і нетрадиційним підходом, а його наповнення переважно стосується змін психічного стану людини. Лексема «душа» у поетичній творчості Федора Потушняка у різних контекстуальних

проявах набуває розмаїтих функціонально-стилістичних ознак. Відзначаємо велику частотність метафоричного вживання означеної лексеми. Зокрема, наші предки вірили, що душа, відділившись від тіла, яке гине, живе окремим життям, їсть, п'є, спить і т. д. Цю особливість вірувань українці Федір Потушняк також демонструє у своїх поетичних творах, використовуючи метафоричне вживання концепту «душа», де відображаються концептуальні компоненти несакаральної її частини. Наприклад: «*Спить душа* – закрита в хаті, – / І замовкло все живе... / Море грає, як прокляте, / А корабель вдаль пливе» (Потушняк, 2007: 22), «В селі сусіднім чути дзвін, / *Душа* в далечі *рветься* / Лунає тихо ніжно він, / Полями ген несеться» (Потушняк, 2007: 43), «У серце втонули, вп'ялись... / В країні *душі* йдуть незнанні, / На хресті духи розп'ялись, / А води дикі і туманні» (Потушняк, 2007: 62), «Крилатий шум, крилатий храм, / Крилаті в вічність линуць кроки, / І моляться своїм богам / *Душі* Невідомість стоока» (Потушняк, 2007: 68), «Впало сонце в океан, / Плече темін і туман, / Плаче смута та тиша, / До зір в гості йде *душа*, А за нею впереді / Мої думи-лебеді» (Потушняк, 2007: 86), «Весна – золотопера пташка – / Летить навздогін тихій ночі, / Невідомим *душа* клекоче, / У двері б'ється днина-казка» (Потушняк, 2007: 87), «Над горами сріблясті зливи, / Над долами дзвінке похмілля, / Запломеніло віще зілля / В глибокому *душі* розливі...» (Потушняк, 2007: 105), «Кристали ночі зламани падають / В безодню чорну де танцює жах / Сні твої в мої потонули сні / За рукоять непевність, держить час / Стремлінням в висі *душа* опоена / Живою сталась віссю» (Потушняк, 2007: 109).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що концепт «душа» в мовотворчості Федора Потушняка відображає, передусім, духовне життя українців, яке вербалізується в екстралінгвальній площині, створюючи мовну картину світу та формуючи мовну особистість письменника. Концепт «душа» представляє, насамперед, релігійно-духовну сферу життя людини, а також її настрій, характер, реакцію на певну подію чи ситуацію. Аналізуючи поетичні твори Федора Потушняка з концептом «душа», робимо висновок про те, що для них характерне розуміння душі як певної сутності, пов'язаної з Богом і дияволом. Душа також є внутрішнім осередком почуттів і емоцій, який можна відкрити, вилити, на який можна впливати. Сили і енергія, що знаходяться в душі, можуть бути вкладені в будь-яку справу. Крім того, душа отожднюється з людиною.

Серед концептуальних домінант поетичної творчості Федора Потушняка концепт «душа» посідає чільне місце. За нашими спостереженнями,

означений концепт у поезії митця поєднує у собі в сакральну та несакральну частини, хоча перша інтерпретується більшою мірою. Душа є одним із основних понять сакрального. Сакральна частина концепту «душа» у поетичних творах Федора Потушняка має як традиційне, так і нетрадиційне мовне вираження, яке інтерпретується самим автором. Митець утверджує думку про нерозривність такого поняття, як людина – частина народу, рідного краю. У дусі народної традиції та релігійного вірування, лексему «душа» – ім'я концепту – Федір Потушняк дуже часто вживає поряд із концептом «смерть». Категорії життя і смерті для ліричного героя поезій Федора Потушняка дуже часто є екзистенційними, його буття – це стан загубленості між двома світами, живим і мертвим. Крім того, велику роль у формуванні та вираженні концепту «душа» в мовотворчості Федора Потушняка відіграють слова-назви концепту, які представлені дуже влучними засобами художньої виразності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голобородько К. Концепт «душа» в структурі духовного поля (на матеріалі поезії Олександра Олесея). *Південний архів: Зб. наук. праць. Філологічні науки*. Вип. XIV. Херсон, 2002. С. 336–341.
2. Кононенко В. Українська лінгвокультурологія: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 2008. 327 с.
3. Потушняк Ф. Мій сад / упоряд. Д. Федака. Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. 576 с.
4. Росінська О. Екзистенційна природа символіки в поезії В. Стуса: автореферат дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06. Донецьк, 2007. 20 с.
5. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери. Чернівці: Рута, 2008. 560 с.
6. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наукова думка, 1971. Т. 2. 550 с.